

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 113 1992

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Ulf Boëthius

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskript.

ISBN 91-87666-05-07

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Fälths Tryckeri, Värnamo, 1993

Det förenande samtalet av betydande perspektivrikedom. Fokus ligger på Gävle och A.P. Landins *Norrlandsposten* som specialstuderas med hänsyn till nyhetsrapportering, debatt- och fiktionsmaterial. Men tidningsgrundandet var livligt i 1840-talets Norrland och undersökningens blickfält omfattar ytterligare ett antal avisor upp till Östersund och Piteå. Genom att utnyttja dessa tidningar som jämförelsematerial får Nordmark både djup och bredd på sin framställning: från *Norrlandsposten* lyfter han allt som oftast blicken mot övriga pressalster i provinsen.

Enligt Nordmark har norrlandstidningarna ambitionen att samtidigt verka på tre olika nivåer: lokalt, provinsialt och nationellt. Bokens titel syftar på deras strävan att förbinda den lokala nivån med den norrländska och infoga denna i ett större nationellt sammanhang. Demonstrationen av denna viljeinriktning hör till det mest intressanta och givande i Nordmarks undersökning. Påpekas bör dock att det framför allt är tidningarnas »självsyn» som analysen gäller, deras programmatiskt uttalade vilja att verka i den antydda riktningen. Hur programmet fungerade, dvs. hur Landin och de övriga redaktörerna sökte realisera det i praktiken har förf. inte så mycket att säga om; här hade vi velat veta mer. De samtida läsarnas eventuella uppfattning av de skisserade intentionerna låter sig knappast studera inom undersökningens ramar.

Norrlandsposten var liberal och förde fram liberala hjärtefrågor som näringsfrihet och representationsreform, tidningen kritiserade byråkrati och ståndshöghärd, den ivrade för industrialisering och folkbildning. Nordmark betonar energiskt att detta ideologiska mönster formar även tidningens fiktionsmaterial. Dikter, kortprosa och fortsättningsberättelser genomsyras ofta av en allmänliberal och framstegsvänlig anda. En läsare som inte trängt in i materialet kan knappast avgöra hur välvägd Nordmarks bedömning är. Å ena sidan kan det ej förvåna om det finns en samsyn mellan politisk linje och litteraturval, å andra sidan torde det vara lätt att överbetona denna samsyn. Åtskilligt måste ha varit »ren» förströelseläsning som valts utan sidoblickar på tidningens ideologiska hållning. Och vem vågar avgöra vilken roll den politiskt-sociala tendensen spelar för publiceringen om denna tendens kläs i en utstuderad underhållningsform?

Nordmark hävdar vidare att särskilt lyrikmaterialet ger en hel provkarta på romantiska och efterromantiska klichéer. Behagfulla stämningslandskap, täcka vardagsidyller, nationella och andra idealistiska deklamationer avlöser varandra i en strid ström. Det är alltså fråga om osjälvständig efterklangsdiktning i parti och minut. Denna diktning var på modet i 1840-talets Sverige och det förvånar inte att den dyker upp även i norrlandstidningarna. Överhuvudtaget rymmer inte studien många överraskningsmoment. Tvärtom ligger det ibland något förutsägbart över framställningen: Nordmarks aktörer gör i stort sett de deklamationer och fyller sina organ med i stort sett det material man kan vänta av dem. Kanske borde han än mer energiskt än som sker ha drivit läsarsynpunkten, dvs. frågat efter materialets funktion för tidningskonsumenterna.

Detta hindrar nu inte att författaren har presenterat en synnerligen läsvärd studie av ett stycke norrländsk bildningshistoria. Men inte bara norrländsk. Både som presshistorisk och offentlighetssociologisk undersökning har *Det förenande samtalet* intresse i ett vidare sammanhang.

Lars Wendelius

Christer Öhman: *Den historiska romanen och sanningen. Historiesyn, värdestruktur och empiri i Georg Starbäcks historiska författarskap.* (Studia Historica Upsaliensia 165.) Uppsala 1991.

Georg Starbäck var i slutet av 1800-talet en av Sveriges mest lästa författare. Hans popularitet är numera ett minne blott, och av forskningen har han enbart uppmärksamats på grund av den betydelse han fick för Strindberg. Starbäcks populärvetenskapligt utformade *Berättelser ur svenska historien* försåg Strindberg med basfakta för kungadramer och novelistik, men samtiden uppskattade också i hög grad hans omfångsrika romaner med motiv ur den svenska historien. Christer Öhmans bok *Den historiska romanen och sanningen* är ett pionjärarbete, som ägnas två av Starbäcks skönlitterära verk: *Engelbrekt Engelbrektsson* (1868–69) och *Nils Bosson Sture* (1870–71). Tillsammans utgör dessa romaner en krönika över Sveriges politiska historia under åren 1433–70.

Öhman är historiker till professionen, inte litteraturvetare. I sin doktorsavhandling skrev han om Nyköping och hertigdömet 1568–1622, och numera är han verksam vid ILU, Institutionen för lärarutbildning vid Uppsala universitet. Naturligt nog intresserar sig Öhman främst för de analyserade romanernas historiesyn och värderingar, medan ett arbete som han ofta åberopar, Hans Granlids *Då som nu* (1964), studerar genren utifrån ett litteraturvetenskapligt perspektiv. Öhman deklarerar också i upptakten till det romananalytiska avsnittet att berättartekniska problemställningar inte varit primära för hans arbete: »Någon genomgående undersökning av hur intrigen i Starbäcks romaner är konstruerad kommer inte att genomföras» (s. 84).

Undersökningens uttalade huvudproblem är istället »frågan om de betingelser som gäller för den historiska romanen och andra genrer där den historiska kunskapen organiseras och förmedlas» (s. 69). Starbäcks mångsidighet gör honom då till ett tacksamt studieobjekt, eftersom han skrev om samma historiska skeenden i läroböcker för skolan, i populärvetenskapliga berättelser och i romaner. Författarskapet erbjuder rena laboratoriesituationer, om man likt Öhman vill undersöka de olika generernas skilda krav. Är Starbäcks Engelbrekt (eller Nils Sture, Karl Knutsson) alltid densamme? Eller finns signifikanta skillnader när Starbäck för skiftande publik och medier ger sin version av den svenska senmedeltiden?

I en kort inledning behandlas skönlitteraturens och vetenskapens skiljaktiga sätt att beskriva det förgång-

na, ett stort ämne som här ägnas rätt summariska – till och med truietiska – resonemang. Därefter följer ett innehållsrikt kapitel om Georg Starbäcks verksamhet som offentlig person. Det visar sig att han var föga originell som tänkare, han refererar och komplicerar gärna vad han läst sig till hos andra; Geijer var ett viktigt mönster, och Öhman visar här på verbala överensstämmelser som talar sitt tydliga språk. Men historien handlar inte bara om de unika nyskaparna, och det är med stort intresse man hos Öhman läser om Starbäck som tidstypisk intellektuell.

En viktig källa har varit veckotidningen *Svenska Arbetaren*, som Starbäck gav ut 1861–65. Som festtalare och initiativtagare deltog han i Norrköpings offentliga liv, samtidigt som han tjänstgjorde vid stadens skolor. Tidens liberala idéer och reformkrav hade en outtröttlig förkämpe i Starbäck; han var aktiv inom skarpskytterörelsen och den liberala arbetarföreningen, han sympatiserade med skandinavismen och hälsade med glädje representationsreformen. Hans arbetskapacitet och produktivitet är imponerande, och lakoniskt sammanfattar Öhman denna livsgärning: »Praktiskt taget hela sin vakna tid var han verksam, antingen med skolan eller med sitt författarskap.»

Starbäcks historiesyn analyseras utifrån ett konkret exempel, ett tryckt tal vid en skolavslutning. Öhman frilägger skickligt och instruktivt det ideologiska mönstret, och visar övertygande hur talet ger uttryck för en romantisk historiefilosofi närmast i Geijers anda. Att talet visar sig vara medvetet uppbyggt efter den klassiska retorikens mönster är också intressant, även om Öhman här och på andra ställen i sin bok tycks mig lägga alltför stor vikt vid sådana inslags betydelse. Att en festtalare under 1800-talet är bevärdad inom retoriken är ju föga överraskande. När Starbäck talar om behovet av konkretion och individualisering i det historiska berättandet behöver det inte bero på hans retoriska studier, att detta är effektfulla grepp kan man måhända komma på denna beläsenhet förutan. Öhman nämner som modern motsvarighet Peter Englund, som sägs följa Starbäcks råd och praktik, men Englund tillhör ju en generation som i skolan inte lärt känna den klassiska retoriken. Egentligen är det väl självklart att det förflutna kan göras levande med hjälp av åskådliga scener och konkreta exempel, det behöver inte alltid förklaras med hänvisning till någon tradition eller teori.

Det är en axiomatisk sanning, att skönlitterära beskrivningar av det förflutna eller framtiden i hög grad är tidsbundna. Romaner som *Dvärgen* eller *Kallockain* kunde bara komma till under åren omkring 1940, och egentligen handlar de om Europas villkor vid den tidpunkten. Med all önskvärd tydlighet visar nu Öhman, att Starbäcks romaner om Engelbrekt och Nils Sture »mer har med 1800-talets politiska idealbildning att göra än med 1400-talets verklighet» (s. 89). Redan i valet av skildrad tid ligger ett ideologiskt ställningstagande. Starbäck var liberal, patriot och rojalist. För honom och hans meningsfränder var senmedeltiden den epok då ett svenskt nationalmedvetande först kommer till uttryck i samverkan mellan

allmoge och kungamakt. Engelbrekt får förkroppsliga dessa ideal, han blir i Starbäcks roman en pompöst festtalande folktribun på skarpskyttefest eller möte i liberala arbetarföreningen. Med talande exempel visas hur Engelbrekt får framföra den förkunnelse som vi också möter i Starbäcks tidning för svenska arbetare.

Det finns ingen anledning rikta kritik mot Öhmans tes, att romanerna är anakronistiska och låter personerna plädera för värderingar som var okända på 1400-talet. Snarare kunde man här driva framställningen längre och ge ytterligare belägg. Påfallande är att dessa skildringar från den katolska tiden utmärker sig för protestantiskt trosnit. Engelbrekt uttrycker djärva tvivel på kyrkan och klosterväsendet, han ifrågasätter påvens makt och genomskådar obönhörligt klerikalt hyckleri. Han framställs helt enkelt som lutheran före Luther, alltså en from legendbildning av samma slag som när Vergilius genom tendentiös texttolkning gjordes till kristen. Den ironiskt lagde frågar sig, om Engelbrekt möjligen läst och tagit intryck av *Fältskärens berättelser*!

När Christer Öhman kommit fram till sidan 126 i sin bok, konstaterar han: »Knappast något av de resultat, som hittills har redovisats, kan väl betraktas som särdeles överraskande.» I kapitlet »Sprickorna i muren» uppmärksammar Öhman dock motsägelser och inkonsekvenser i den starbäckska förkunnelsen, och där kommer han fram till mycket intressanta resultat. Han beslår helt enkelt Starbäck med att medvetet manipulera det historiskt kända händelseförloppet, när det inte passar med det nationella och idealistiska budskap som predikas. Karl Knutsson och Nils Sture var uppenbarligen cyniska maktpolitiker, som sådana skildras de också i Starbäcks populärvetenskapliga författarskap – liksom hos Geijer och andra av tidens historiker.

Som Öhman visar har de däremot i romanerna tilldelats rollen som Engelbrekts arvtagare, därför måste de gestaltas moraliskt klanderfria och beundransvärda. Mindre vackra handlingar – för att inte tala om avrättningar – bortförklaras på olika sätt. Antingen var Karl Knutsson i själva verket ej underordnad eftersom hans fiender snappat bort ett brev, eller var han under inflytande av ett förtrollat halsband som tillfälligt satte hans omdöme ur spel. För att inte behöva ge upp sin uppbyggligt nationella syn på Sveriges historia invecklar sig Starbäck i allt mer krystad resonemang. Det gäller att till varje pris upprätthålla en dualistisk vision med förhållandet till svenskheten som särskiljande faktor. Öhman uttrycker sig genomgående försiktigt och undviker kategoriska omdömen; ändå måste man konstatera att ett märkligt dubbelspel avslöjas efter mer än ett sekel. Det är inget tvivel om att Starbäck som romanförfattare för den goda sakens skull faktiskt handlar, eller rättare sagt skriver, mot bättre vetande. På ett skarpsinnigt och klagörande sätt demonstrierar Öhman den dubbla bokföring, som tillämpades i facklitterära och fiktiva sammanhang.

Så långt är man utan vidare med som litteraturhistoriskt inriktad läsare. Mina invändningar gäller att

också den romanskrivande Starbäck av Öhman primärt uppfattas som historiker. Det blir ofta anledning komma in på historiesyn, källkritik och verifikationsproblematik; men faktum är att de här behandlade romanerna först publicerades som följetonger i dagspressen, med alla de genreförväntningar som detta måste ha inneburit för den tidens läsekrets. Det är alltså fråga om fiktionslitteratur, eller dikt om man nu vill använda ett så pretentiöst ord i samband med pekoralisten Starbäck. Som litteraturvetare tycker jag att detta förhållande trots Öhmans förbehåll tenderar att undanskymmas, att romanerna om Engelbrekt och Nils Sture är skrivna av en berättare som med publikens samtycke tar sig friheten att fabulera och hitta på.

Att entydigt genrebestämma romanerna är omöjligt. Berättartekniken varierar, och även i presentationerna av den svenska historien tillämpar Starbäck skilda metoder. Man kan tala om olika skikt i texterna, om koder eller uttrycksmedel som kan förefalla motstridiga. Det finns sålunda en empirisk eller vetenskaplig nivå, som kommer till uttryck i digressioner och noter där samtida källmaterial åberopas. Här framträder författaren med forskarens anspråk på trovärdighet. Dessutom är Starbäck didaktiker, han propagerar för en ideologiskt färgad tolkning av historien som han vill få läsarna att anamma. Här kunde man urskilja en patriotiskt moraliserande och uppbygglig kod. Denna tar sig uttryck i att berättaren och de fiktiva personerna anlägger samma tonfall som Strindberg så mördande parodierat i *Det nya riket*. Man rullar med ögonen och lägger handen på svärdfästet, alltmedan man talar i brösttoner om urgammal frihet och svenskmanadåd. Engelbrekt skildras helt humorlöst och med total brist på distans, hans repliker förblir genom 800 sidor lika bombastiska: »Det gör jag, utropade Engelbrekt med en glödande blick och med utsträckta händer, för Sveriges rike vill jag lefva och dö, så höre mig Gud och Sankt Erik konung!»

Romanen om Engelbrekt får därmed drag av helgonlegend, och därför tycks mig Öhmans parallell till den klassiska historiska romanen av Walter Scotts typ något missvisande. I Georg Lukács *Der historische Roman* är poängen, att Scott skapar historisk fiktion genom att han låter huvudrollerna besättas av fiktiva personer och genom dem gestaltar ett dokumenterat skeende. Starbäck gör däremot de historiska berömdheterna till romanernas protagonister, och tillämpas Lukács typologi borde nog *Engelbrekt Engelbrektsson* eller *Nils Bosson Sture* klassificeras som idealiserade och romantiserade levnadsteckningar snarare än historiska romaner.

Så länge Starbäck begagnar den empiriska eller den patriotiska koden vill han framstå som trovärdig; händelseförloppet avses göra ett sannolikt intryck på läsaren. Men samtidigt begagnas en tredje kod, som hör hemma i följetongs- eller sensationsromanen. Det vimlar av inslag som omöjligt kan vara avsedda att uppfattas som annat än fantastiska och fabelartade. Det är magiska halsband och amuleter, unga män med hemlighetsfull börd, mirakulösa sammanträffanden, allt i enlighet med denna genres konventio-

ner. Jag menar att Öhman alltför mycket renodlar Starbäckes ambitioner som historiker, och därmed underskattar hans funktion som ljugande följetongsfabrikant. I sin presentation av den svenska historien utnyttjar berättaren Starbäck en melodramatisk kod, som bör uppmärksammas för att göra analysen rättvisande.

Den som skriver historiska romaner begagnar inte bara kunskaper om faktiska omständigheter utan även sin fantasi; lögnen är försvarlig om den gör romanen bättre. Något tillspetsat kunde hävdas, att författarens historiesyn är en faktor bland andra som bestämmer verkets utformning – den faktor som Öhman enligt min uppfattning framhävt och isolerat på bekostnad av andra. Starbäckes historiska romaner bestäms inte blott av vad författaren vet om det förflutna, därtill kommer att intrig och personskildring konstrueras för att överensstämma med den följetongsläsande publikens förväntningar. Starbäck är inte bara seriös predikant med angeläget ärende, därtill är han underhållare med kunskap om vad som går hem hos publiken. Därför måste den svenska historien i viss utsträckning omgestaltas, så att förloppet kommer att likna handlingen i en tidstypisk följetong eller melodramatisk sensationsroman.

En dansk greve får uppträda som Engelbrekts ivrige anhängare. Vad denne greve en gång ansåg under sin jordiska existens är likgiltigt, Starbäck utgår inte från den historiska verkligheten utan från romangrens krav. Enligt populärlitterärt mönster bör hjälten få en hjälpare i det fientliga lägret, ungefär som det brukar vara i Flemings böcker om James Bond. Hjältens goda egenskaper framhävs lämpligen genom hans förmåga att omvända motståndarna. När Starbäck låter Engelbrekts mördare visa tecken på ånger, ses detta av Öhman som ett bevis för att författaren kan frångå triviallitteraturens enkla dualism med dess oföränderligt goda eller onda människor. Men denna omvändelse hör till populärlitteraturens klichéer; hur många gånger har inte sheriffer och detektiver fått hjälp av ångerfulla boskapstjuvar och gangsterbrudar!

Ibland begär Starbäck att bli trodd och tagen på orden, andra gånger ljuger och fabulerar han öppet. Vi möter källhänvisningar i lärd notapparat, men också rekvisita från sensationslitteraturens förråd av klichéer och schabloner. Man kunde se valet av genre som strategiskt betingat, publiken lockas med förföriska underhållningsknep för att samtidigt bibringas Starbäckes allvarliga och uppbyggliga förkunselse. Det kan också tänkas, att författaren och hans läsekrets inte såg någon motsägelse mellan den patriotiska och den melodramatiska koden.

I båda fallen segrar det goda, en styrande hand leder förvecklingarna till ett lyckligt slut. En historisk mening och rättvisa uppenbaras; liksom den rövarromantiska intrigen skapas av berättaren är det Gud som bestämmer den svenska historiens händelseförlopp. Engelbrekt fungerar som huvudperson både i Starbäckes och i Guds intrigmaskineri, och därigenom blir följetongens och det patriotiska festtalets uttrycksmedel två olika sätt att propagera för samma goda sak. Den dualistiska personskildringen svarar

mot såväl populärlitterärt underhållande som religiöst uppbyggliga krav, och tjänar att övervinna historiens skenbara kaos. Kanske är Starbäck ute efter att harmonisera skilda synsätt, att förena sin önskan att indoktrinera med publikens förväntningar på eskapistisk spänning. Lögn och sanning tjänar gemensamma syften och ingår i samma strategi.

Min litteraturhistoriskt grundade kritik bör inte få undanskymma det förhållandet att Öhmans bok innehåller beaktansvärda inbrytningar i tvärvetenskaplig riktning. Av litteraturförteckningen framgår, att han i stor utsträckning konsulterat teoretiska arbeten av strukturalistisk karaktär. Kapitelrubriken »Berättarstrukturer» får dock sägas lova mer än den håller, men under inspiration av Umberto Ecos berömda essä om James Bond genomförs i boken en utmärkt genomgång av det dualistiska värdemönstret i Starbäck's romaner. Här går Öhman till verket med sunt förnuft och gott omdöme, håller sig till texternas vittnesbörd utan att ge sig in på generaliserande vidlyftheter. Avsnittet vittnar om gott handlag med skönlitterär analys.

I övrigt anlägger dock Öhman, som framhållits, främst historikernas perspektiv, och jag noterar att ett avsnitt om Starbäck's förebilder endast tar upp namn som Geijer, Fryxell och Strinnholm. Skönlitterära föregångare ingår inte i framställningen, men uppenbart är att Starbäck som berättare ingår i en lång svensk tradition. Delvis har denna skildrats i nyare avhandlingslitteratur, som Öhman naturligt nog inte kunnat ta del av; Yvonne Lefflers och namnen Anders Öhmans arbeten om följetongs- och äventyrsromanerna i Sverige fullbordades ungefär samtidigt och deras resultat har inte varit möjliga att beakta. Däremot kunde nog Ingemar Oscarssons doktorsavhandling »Fortsättning följer» (1980) om svenska följetonger kunnat ge intressant jämförelsematerial och perspektiv bakåt i tiden. Starbäck's viktigaste förebild Topelius skyntar blott i framställningen; så vitt jag kunnat finna nämns han blott notisartat vid ett eller ett par tillfällen. Mer exakt kan jag inte uttrycka mig, eftersom Öhmans bok märkligt nog saknar personregister!

Mina invändningar har främst gällt sådant som inte förekommer hos Öhman. Viktigast är naturligtvis de forskningsresultat han presenterar, och där har jag ingen allvarlig kritik att framföra. Genomgående utmärker sig detta arbete för intellektuell skärpa och balanserade omdömen. Öhman påstår aldrig något utan att ingående dokumentera och motivera sina slutsatser. Det är en angelägen forskningsuppgift han nu slutfört; Starbäck måste med sitt en gång så populära författarskap avsevärt ha bidragit till att utforma det svenska historiemedvetandet. Georg Starbäck framstår onekligen som en mångsidig och betydelsefull kulturpersonlighet i sin tids Sverige. Som den förste har Christer Öhman gett en vetenskaplig presentation av denna livsgärning, och resultatet har blivit en bok som med stor behållning låter sig studeras av både historiskt och litteraturhistoriskt intresserade läsare.

Conny Svensson

Susan Brantley: *The Life and Writings of Laura Marholm*. Beiträge zur nordischen Philologie 21. Helbing & Lichtenhahn 1991.

Den feministiskt orienterade germanisten Susan Brantley avsåg från början att mer behandla Laura Marholms författarskap än hennes livshistoria men hon kom under arbetets gång att alltmer fokusera »the reconstruction of Laura Marholm's life and its effects on her work». I inledningen till sin bok redogör hon för de vanskligheter som hon härvid konfronterats med men också för den hjälp och det stöd hon fått alltifrån sin lärare professor George C. Schoolfield. Hon konstaterar hur Laura Marholm förs på tal i åtskilliga studier från senare år och hur det är motiverat att beteckna henne som »a significant landmark on the intellectual horizon of the fin de siècle; in the mid-nineties, Marholm was much more widely read than her now famous contemporaries, Ellen Key and Lou Andreas-Salomé». Marholm och Ellen Key jämfördes ofta nog av kritikerna och den senare kan som Susan Brantley framhåller sägas ha usurperat Marholms position i Tyskland.

Med *Das Buch der Frauen*, »tidspsykologiska porträtt», vann Laura Marholm en uppmärksamhet i europeiskt kulturliv som ingalunda kom hennes man, diktaren Ola Hansson, till del. Hennes livsöde kom att ytterst nära knytas till maken, men hon profilerar sig på samma gång som en särpräglad personlighet. »Against all odds and without the help of her family, Marholm escaped from her restrictive life in Riga by means of her talent and determination.»

Modern var född i Riga men fadern var en dansk sjökaptan som blivit hamntjänsteman här. Hon smög sig under uppväxtåren till mer eller mindre förbjuden läsning och debuterade tjugofemårig med ett historiedrama under den manliga pseudonymen Leonhard Marholm, »eftersom min far inte ville riskera sitt familjenamn för mina ungdomliga skriversers skull», som hon senare förklarade. Patkull som stycket gällde är en gestalt på Karl XI:s tid; han hade motsatt sig kungens reduktion å den lettiska adelns vägnar. Bakom honom står en viljestark kvinna som manar Patkull att fly ur fångelse och fortsätta motståndskampen. Pjäsen gjorde Laura Marholm berömd i hennes hemstad och hon fullföljde sitt historiska författarskap med ytterligare ett par dramer. I *Frau Marianne* utnyttjade hon för intrigen barockskalden Günthers biografi. Han ställs i stycket mellan två kvinnor och Susan Brantley betecknar som »the subtext of the play» att Günther borde ha värderat Mariannes intellekt högre än Leonores skönhet. Pjäsen uppfördes i Riga men i Berlin strandade uppsättningen kapitalt. Till Georg Brandes skrev Marholm i juni 1885: »Die Dinge lagen so, dass ich damit den Boden unter den Füßen verlor und in eine alte Abhängigkeit zurück-sinken musste, wenn ich mich nicht ohne Zaudern zusammennahm.»

I sitt första brev till Brandes från april 1884 hade hon berättat om hur hon nyligen gjort bekantskap med Ibsens samhällsdramer. Hon bifogade en i den baltiska tidskriften *Nordische Rundschau* tryckt Ibsenessä, hennes första substansiella litterära studie.